VII. CHAKANA SAVDO TOVAR AYLANMASI

Statistik ma’lumotlar jamiyatda sodir bo‘layotgan ijtimoiy iqtisodiy hodisa va jarayonlarni tavsiflash va boshqarishning eng muhim vositasidir. Hozirda yuqori sifatli statistik ma’lumotlardan foydalanmasdan davlat siyosatida to‘g‘ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonsiz. Shular qatorida savdo statistika ko‘rsatkichlarini shakillantirish ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Jumladan, ulgurji va chakana savdo hamda umumiy ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi statistikasi ko‘rsatkichi shular jumlasidan.

2023-yil 1-oktabr holatiga chakana savdo sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan tijorat korxonalar soni 12 508 tani tashkil etib, (o‘sish sur’ati 88,3 %). Shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni 41 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 12 467 tani tashkil qildi.

Shu jumladan, savdo sohasida yuridik shaxs tashkil etmasdan faoliyat olib borayotgan YATTlar va uyushmagan savdo (jismoniy shaxslar)ning kuzatuvlar asos ida yig‘ilgan ma’lumotlar, chakana savdo ko‘rsatgichlariga kiritilgan.

Chakana savdo aylanmasining asosiy ko‘rsatkichlari

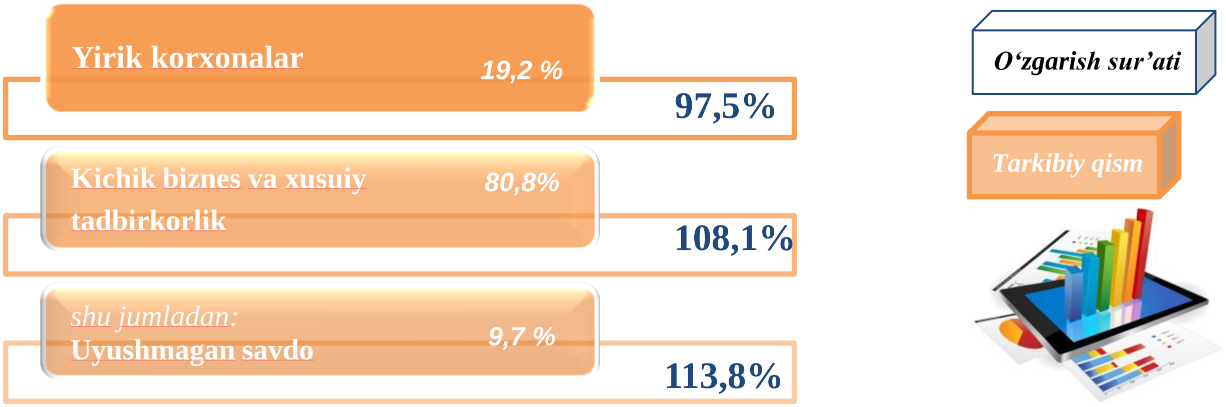

Yuqorida qayd etilgan tadbirkorlik subyektlari faoliyati natijasida, 2023-yilning yanvar-sentabr oylarida viloyatning chakana savdo tovar aylanmasi 19 129,3 mlrd. so‘mni tashkil etib, 2022-yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan 105,9 % ga yetdi.

Shu jumladan, yirik korxonalarning tovar aylanmasi 3 671,3 mird.so‘mni (o‘sish sur‘ati 97,5 %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tovar aylanmasi 15 458,0 mlrd. so‘mni (o‘sish sur’ati 108,1 %), shundan uyushmagan savdo tovar aylanmasi 1 862,5 mlrd. so‘mni (o‘sish sur’ati 113,8 %) tashkil etdi.

CHAKANA SAVDO AYLANMASIDA YIRIK KORXONALAR, KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING HAJMI VA O‘SISH SUR’ATLARI

Chakana savdo aylanmasi – savdo sohasida yakuniy iste’mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko‘p bo‘lmagan miqdorlarda naqd pulga (bank kartalari orqali) sotishni nazarda tutuvchi faoliyat.

	Jami mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Yirik korxonalar mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda
Samarqand viloyati	**19 129,3**	**105,9**	**3 671,3**	**97,5**	**15 458,0**	**108,1**
Samarqand sh.	6 619,6	100,1	2 710,0	81,7	3 909,6	118,5
Kattaqo‘rg‘on sh.	1 146,0	102,2	1,1	88,3	1 144,9	102,2
Oqdaryo	459,6	106,9	10,1	2,1 m.	449,5	105,7
Bulung‘ur	776,3	105,4	22,4	104,9	753,9	105,4
Jomboy	718,9	106,9	94,4	118,4	624,4	105,3
Ishtixon	630,0	109,5	5,0	98,5	625,0	109,6
Kattaqo‘rg‘on	1 018,0	106,0	41,4	5,6 m.	976,7	102,5
Qo‘shrabot	245,0	104,2	3,8	90,8	241,2	104,4
Narpay	746,1	102,9	5,6	83,6	740,5	103,1
Payariq	683,1	103,3	5,5	87,0	677,6	103,4
Pastdarg‘om	893,0	102,5	31,6	118,1	861,3	102,0
Paxtachi	470,2	104,0	5,1	89,0	465,1	104,2
Samarqand	1 768,4	137,7	685,7	3,0 m.	1 082,7	102,7
Nurobod	301,8	102,2	3,7	95,6	298,1	102,3
Urgut	2 018,0	107,8	32,8	99,6	1 985,3	108,0
Toyloq	635,3	113,5	13,1	102,8	622,2	113,8

2023-yilning yanvar-sentabr oylarida 2022-yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan Samarqand (**137,7** %), Toyloq (**113,5** %), Ishtixon (**109,5** %), Upgut (**107,8** %), Jomboy (**106,9** %), Oqdaryo (**106,9** %) va Kattaqo‘rg‘on (**106,0** %) tumanlarida chakana savdo tovar aylanmasining yuqori o‘sish sur’atlari qayd etildi.

CHAKANA SAVDO TOVAR AYLANMASI TARKIBI

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining chakana savdo tovar aylanmasi hajmi statistik hisob-kitoblarga ko‘ra, **15 458,0** mlrd. so‘mni tashkil etib, 2022-yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan **8,1** % ga ko‘paydi. Viloyat miqyosida ushbu sektorning jami chakana savdo tovar aylanmasidagi ulushi **80,8** % ni tashkil etdi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik korxonalarining eng yuqori o‘sish sur’atga ega hududlar*(foizda)*

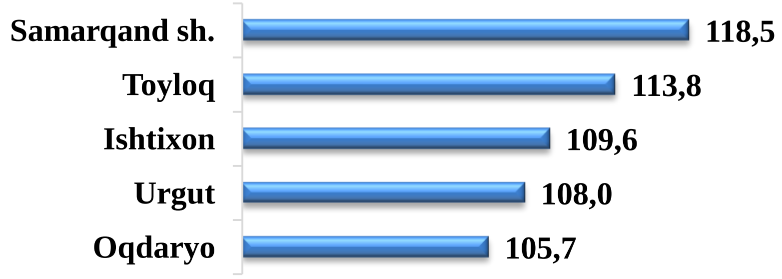

Yirik korxonalarning eng yuqori o‘sish sur’atiga ega hududlar (foizda)

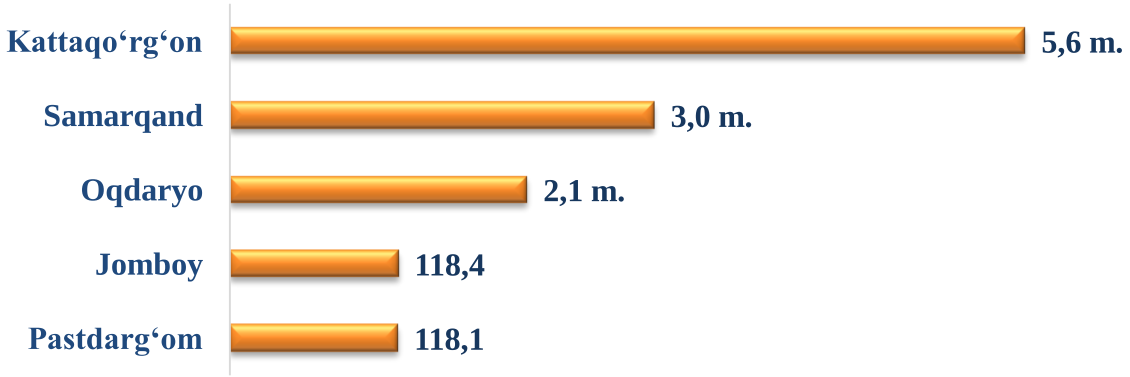

Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibida yirik korxonalarning tovar aylanmasi hajmi, 2022-yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan **97,5** % ni va **3 671,3** mlrd. so‘mni tshkil qildi. Bu esa umumiy savdo hajmining **19,2** % ulushiga to‘g‘ri keldi.

AHOLI JON BOSHIGA NISBATAN CHAKANA SAVDO TOVAR AYLANMASI HAJMI VA O‘SISH SUR’ATLARI

Hududlar kesimida ma‘lumot

	Hajmi mlrd. so‘m	O‘sish sur’atlari, foizda
Samarqand viloyati	**4 607,1**	**103,6**
Samarqand sh.	11 458,6	98,1
Kattaqo‘rg‘on sh.	12 191,5	100,6
tumanlar:		
Oqdaryo	2 692,4	104,3
Bulung‘ur	3 896,9	103,1
Jomboy	3 852,4	104,2
Ishtixon	2 313,6	107,2
Kattaqo‘rg‘on	3 509,3	103,9
Qo‘shrabot	1 749,2	102,2
Narpay	3 317,4	101,0
Payariq	2 536,5	100,7
Pastdarg‘om	2 362,4	100,3
Paxtachi	3 115,8	102,4
Samarqand	6 564,3	134,7
Nurobod	1 879,4	100,2
Urgut	3 665,1	105,2
Toyloq	2 918,1	110,7

2023-yilning yanvar-sentabr holatiga o‘rtacha aholi jon boshiga chakana savdo tovar aylanmasi **4 607,1** ming. so‘mni (2022-yilning yanvar-sentabr oylariga nisbatan **103,6** % ni) tashkil etdi.

Ushbu ko‘rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda eng yuqori hajm Samarqand shahri (**11 458,6** ming. so‘m), Kattaqo‘rg‘on shahri (**12 191,5** ming. so‘m) va Samarqand (**6 564,3** ming. so‘m), Bulung‘ur (**3 896,9** ming. so‘m) tumanlari hissasiga to‘g‘ri keldi.

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning mulkchilik shakllari bo‘yicha chakana tovar aylanmasi

	mlrd. so‘m	*2022-yil yanvar-iyuniga nisbatan foiz hisobida*	*yakunga nisbatan foiz hisobida*
Jami	**19 129,3**	**105,9**	**100,0**
shu jumladan mulkchilik shakllari bo‘yicha:			
davlat mulki	-	-	-
nodavlat mulki	19 129,3	105,9	100,0
undan fuqarolarning hususiy mulki			

Savdo korxonalarining chakana savdo aylanmasi hajmi 2023-yilning yanvar-sentabrida **9 273,7 mlrd. so‘m**ni tashkil qilib, o‘tgan yilning shu davriga nisbatan **103,9** foizni tashkil etgan.

Norasmiy sektorning jami chakana savdo hajmi joriy yilning yanvar-sentabr oylarida **9 855,6 mlrd. so‘m**ni tashkil etib, o‘tgan yilning shu davriga nisbatan **107,8** foizga o‘sdi.

2023-yilning yanvar-sentabrida chakana savdo aylanmasi tarkibi

	mlrd. so‘m	*2022-yil yanvar-sentabriga nisbatan foiz hisobida*	*yakunga nisbatan foiz hisobida*
Chakana tovar aylanmasi	**19 129,3**	**105,9**	**100,0**
shu jumladan:			
savdo korxonalari	9 273,7	103,9	48,5
Norasmiy sektor	9 855,6	107,8	51,5
shundan: uyushmagan sektor (tashkil etilmagan savdo faoliyati)	1 862,5	113,8	9,7

Uyushmagan savdo tovar aylanmasi

20,6 mlrd. so‘m

Tuzlamalar

42,5 mlrd. so‘m

Quritilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari (yang‘oq, bodom, pista va boshqalarni qo’shgan holda)

25,0 mlrd. so‘m

Zirovarlar

3,3 mlrd. so‘m

Gullar, o‘simlik va nihol ko‘chatlari (manzarali va qishloq xo‘jaligi)

2023-yilning yanvar-sentabr oylarida viloyatning barcha hududlarida joylashgan dehqon bozorlarida qishloq xo‘jaligi mahsulotlari sotuvchi jismoniy shaxslarning tanlama kuzatuvi o‘tkazildi. Kuzatuv natijalariga ko‘ra savdo aylanmasi hajmi 767,8 mlrd. so‘mni tashkil etdi. Bunda asosiy yirik hajm yangi uzilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari savdosiga (347,9 mlrd. so‘m) to‘g‘ri keldi.

21,**8 mlrd.so‘m**

Sut va sut mahsulotlari

26,4 mlrd. so‘m

Tuxum

57,3 mlrd. so‘m

Tovuq go‘shti

11,0 mlrd. so‘m

Chorva mollari va parrandalar uchun har hil yem-hashaklar

119,4 mlrd. so‘m

Non va non mahsulotlari

347,9 mlrd. so‘m

Yangi uzilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari

UYUSHMAGAN SAVDO TOVAR AYLANMASI: CHORVA (PARRANDA) BOZORLARI

2023-yilning yanvar-sentabr oylarida viloyatning barcha hududlarida joylashgan chorva (parranda) bozorlarida parrandalar va chorva mollarini sotuvchi jismoniy shaxslar tanlama kuzatuvi o‘tkazildi. Kuzatuv natijalariga ko‘ra savdo aylanmasi hajmi **1 094,**7 mlrd. so‘mni tashkil etdi. Bunda har hil yoshdagi qora mollar savdosi **884,2** mlrd. so‘mni, qo‘y va echkilar **151,6** mlrd. so‘mni, otlar **53,1** mlrd. so‘mni, parrandalar 5,**8** mlrd. so‘mni tashkil etdi. Savdo aylanmasining to‘liq tarkibi quydagi ko‘rsatkichlarda o‘z aksini topgan:

2 yoshdan katta bo‘lgan qora mollar
524,0 mlrd. so‘m

1 yoshgacha bo‘lgan yosh mollar
132,1 mlrd. so‘m

1 yoshdan 2 yoshgacha bo‘lgan yosh mollar
228,1 mlrd.so‘m

Qo‘ylar
124,3 mlrd. so‘m

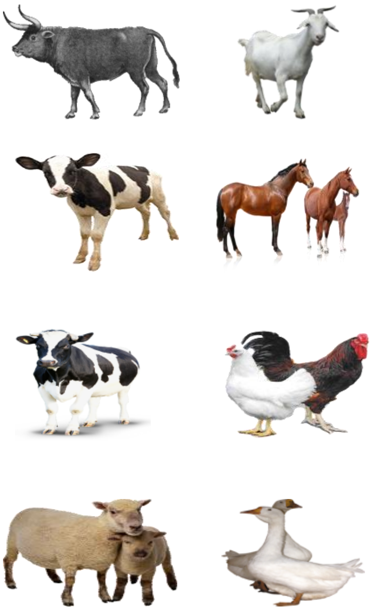

Echkilar
27,3 mlrd. so‘m

Otlar
53,1 mlrd.so‘m

Tovuqlar
4,0 mlrd. so‘m

Kurka, O‘rdak, G‘ozlar
1,8 mlrd. so‘m

Ichki savdo ko‘rsatkichlarini shakllantirishda uyushmagan savdo tovar aylanmasi ham hisoblanadi. Bunga dehqon (oziq-ovqat) bozori hamda chorva mollari, parrandalar va boshqa hayvonlar bozorida jismoniy shaxslar tomonidan amalga oshirilgan savdo hajmlari kiradi. Uyushmagan savdo tarkibiga jismoniy shaxslar (dehqonlar)ning uy xo‘jaligida o‘z kuchlari bilan yetishtirgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hisobga olinadi.

UYUSHMAGAN SAVDO AYLANMASIDA DEHQON* VA CHORVA (PARRANDA) BOZORLARINING ASOSIY KO‘RSATKICHLARI

	Jami mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Dehqon bozorlari, mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Chorva bozorlari, mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda
Samarqand viloyati	**1 862,5**	**113,8**	**767,8**	**168,3**	**1 094,7**	**92,7**
Samarqand sh.	142,6	145,4	136,1	143,5	99,1	199,8
Kattaqo‘rg‘on sh.	216,4	69,8	95,3	2,4 m.	117,2	44,7
tumanlar:						
Oqdaryo	108,7	105,6	9,5	72,9	99,1	110,4
Bulung‘ur	157,3	114,4	40,1	101,0	117,2	119,9
Jomboy	184,0	145,4	125,9	2,5 m.	58,1	77,1
Ishtixon	146,9	156,6	69,1	7,1 m.	77,8	92,5
Kattaqo‘rg‘on	121,7	101,8	38,4	126,7	83,3	93,4
Qo‘shrabot	86,2	109,1	20,3	2,0 m.	65,9	95,7
Narpay	25,6	119,8	17,4	98,0	8,1	2,3 m.
Payariq	122,2	97,3	51,2	177,8	71,1	73,4
Pastdarg‘om	69,5	89,5	5,7	37,0	63,8	102,4
Paxtachi	76,9	117,6	28,4	119,7	48,4	116,4
Samarqand	73,1	155,8	5,3	148,5	67,8	156,4
Nurobod	62,8	86,2	22,4	76,2	40,5	92,9
Urgut	110,2	142,4	67,1	2,3 m.	43,1	88,6
Toyloq	158,4	192,1	35,5	169,8	122,9	199,8

* – xo‘jalik yurituvchi subyektlar va yakka taribdagi tadbirkorlar (YATT)ni qo‘shmagan holatda;

– jismoniy shaxslar (dehqonlar)ning uy xo‘jaligida o‘z kuchlari bilan yetishtirgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari va chorva (parranda) mollari sotilishi hisobga olingan.

Ulgurji savdo tovar aylanmasi – qayta sotish maqsadida sotib olingan va tadbirkorlik faoliyatida foydalanish yoki o'z foydalanishi (qayta ishlash) uchun uchinchi tomon tashkilotlari va yakka tartibdagi tadbirkorlarga o'zgartirmagan holda jo'natilgan tovarlarning qiymati, ushbu tovarlar uchun haq to'lanadigan yoki to'lanmaganligidan qat'iy nazar.

Hududlar kesimida ulgurji savdo tovar aylanmasi hajmi, *mlrd. so'mda*

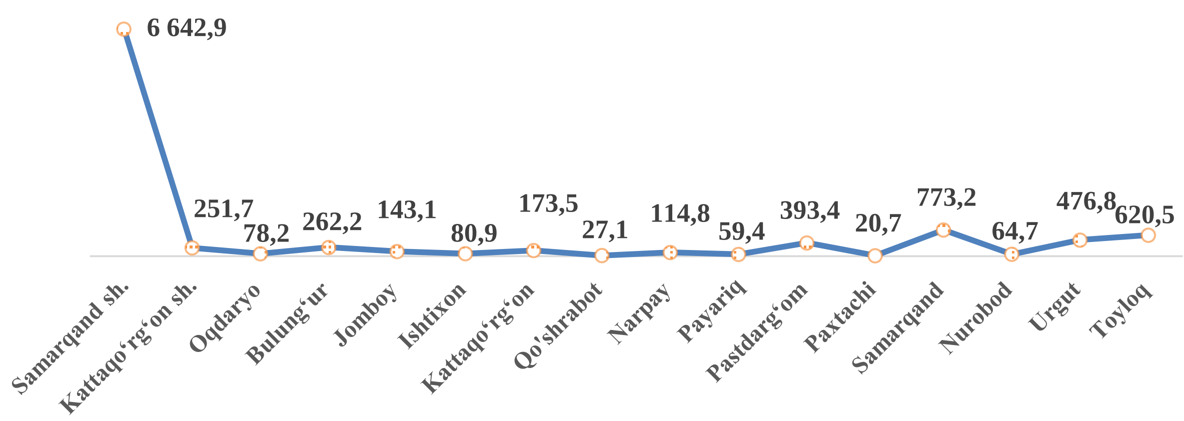

Viloyat bo'yicha 2023-yilning yanvar-sentabr oylarida ulgurji savdo tovar aylanmasi **10 183,1** mlrd. so'mni tashkil etib, 2022-yilning mos davriga nisbatan **116,**7 % ni tashkil qildi.

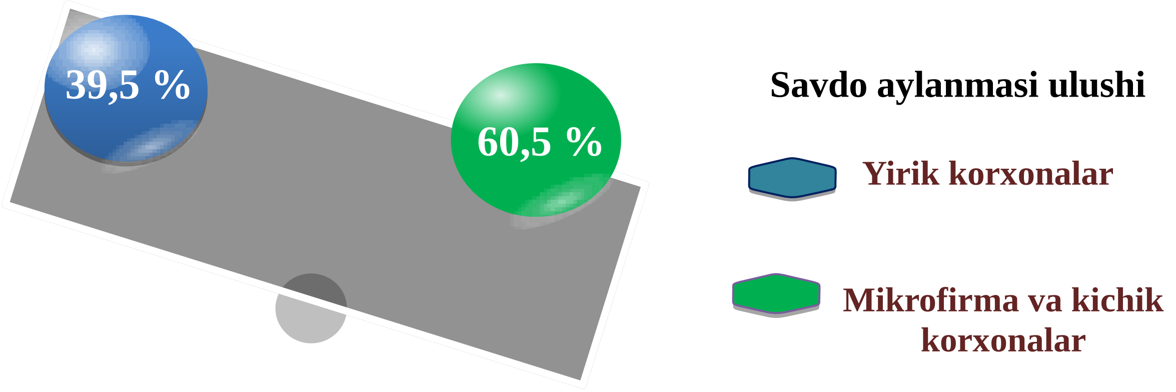

Kichik biznes subyektlarining ulgurji savdo aylanmasidagi ulushi statistik hisoblarga qaraganda **6 158,3** mlrd. so'mni tashkil qilib, 2022-yilning mos davriga nisbatan **94,4** % ga to'g'ri keldi. Viloyatda ushbu sektorning ulgurji savdo hajmidagi ulushi **60,5** % ni tashkil qildi.

ULGURJI SAVDO AYLANMASIDA YIRIK VA KICHIK KORXONALAR

Ulgurji savdo tovar aylanmasida yuqori o‘sish sur’atlariga ega yirik korxonalar Samarqand shahrida **(198,2 %)**, Toyloq (2**,1 m.**), Pastdarg‘om (**129,4 %**), Samarqand (**160,8 %**) va Bulung‘ur (**103,0 %)** tumanlarida kuzatildi.

2023-yil 1-oktabr holatiga ulgurji savdo sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan tijorat korxonalari soni **3 007** tani tashkil etib, o‘sish sur’ati **105,1 %** ni tashkil etgan. Shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni **37** tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni **2 970** tani tashkil qildi.

	Jami mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Yirik korxonalar mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mlrd.so‘m	2022-yil yanvar-sentabr oylariga nisbatan, foizda
Samarqand viloyati	**10 183,1**	**116,7**	**4 024,8**	**182,8**	**6 158,3**	**94,4**
Samarqand sh.	6 642,9	118,7	3 238,6	198,2	3 404,3	85,9
Kattaqo‘rg‘on sh.	251,7	102,3	1,3	25,1	250,4	104,0
tumanlar:						
Oqdaryo	78,2	116,6	-	-	78,2	116,6
Bulung‘ur	262,2	100,1	202,4	103,0	59,8	91,1
Jomboy	143,1	90,4	29,9	91,6	113,2	90,1
Ishtixon	80,9	106,7	-	-	80,9	106,7
Kattaqo‘rg‘on	173,5	103,8	-	-	173,5	104,3
Qo‘shrabot	27,1	95,5	0,1	82,8	27,0	95,6
Narpay	114,8	97,9	0,4	63,2	114,4	98,1
Payariq	59,4	106,7	-	-	59,4	106,7
Pastdarg‘om	393,4	105,7	116,2	129,4	277,2	98,1
Paxtachi	20,7	100,4	0,2	28,2	20,5	103,3
Samarqand	773,2	115,2	225,1	160,8	548,1	103,2
Nurobod	64,7	100,9	0,1	77,7	64,6	101,0
Urgut	476,8	108,0	-	-	476,8	108,0
Toyloq	620,5	161,5	210,5	2,1 m.	410,0	145,0